
Гордана Глишовић
ОШ „Димитрије Туцовић”, Краљево¹

Милица Петрић
ОШ „Јован Јовановић Змај”, Обреновац

Прегледни рад
Методичка теорија и пракса број 2/2020
УДК: 371.3::3/5
Стр. 185–192

АМБИЈЕНТАЛНА НАСТАВА У ФУНКЦИЈИ УНАПРЕЂЕЊА ЗДРАВЉА И ПОСТИГНУЋА ЗНАЊА УЧЕНИКА У НАСТАВИ

Резиме: У раду се разматра допринос који отворени простор и амбијентална настава имају у очувању здравља ученика и унапређења наставног просеса код ученика млађих разреда основне школе. Циљ овог рада јесте да кроз теоријску анализу амбијенталне наставе и наставе у природном окружењу, укаже на могућности позитивног утицаја на здравље деце и могућности побољшања наставног процеса.

Полазећи од изнетог става, циљ рада јесте и настојање да прикажемо како деца предшколске и школске доби доживљавају боравак или наставу на отвореном простору, да ли их то мотивише и да ли доприноси смисленијем, лакшем усвајању знања, а наставу чини динамичнијом и у сваком погледу пожељнијом. Упориште за ове претпоставке дају нам ставови бројних педагога и дидактичара који су такву врсту наставе још давно заговарали, те изнедрили бројне дидактичке принципе који се и данас у наставном процесу примењују. Рад је теоријског карактера и посвећен је сагледавању доприноса амбијенталног боравка и учења на здравствени учинак код деце и учинак у погледу побољшања наставног процеса, нарочито у сегменту стицања знања. На основу примењених теоријских и дескриптивних метода рада, резултати до којих са дошло показују веома значајан, подстицајан утицај боравка на отвореном простору на ученике, како на њихово здравствено стање, тако и на олакшано и у већој мери мотивисано усвајање наставних знања.

Кључне речи: амбијентална настава, здравље, ученици, знања.

¹ gocaglisović@hotmail.com

УВОД

У савременом свету, сагледаном кроз призму брзих, бројних и динамичаних промена које су условљење научно технолошком револуцијом, те енормним увећањем фонда научних сазнања, циљ савремене школе треба да буде усмерен на припрему сваке индивидуе спремне и способне да се носи са свим животним околностима, у свим сегментима људскога живота. Значај који природа има и њен утицај на развој деце и усвајање знања је истицан још од најранијих дана. Освртом у прошлост, можемо видети да је већина педагошких класика истицала значај природног окружења. Тако, Јан Амос Коменски, познати заговарач очигледности у настави и творац разредно - предметно часовног система у настави, природи и учењу у њој је придавао огроман значај. У вези са тим он указује на значај перцепције и сматра да све што је доступно треба заправо препустити чулима (Коменски, 1932). И Жан Жак Русо (Jean Jacques Rousseau), критичар „старе школе” сматра да настава треба да ученика оспособи за живот и рад уз васпитање које је засновано на, кад год је то могуће, на природним поредку (Русо, 1989). Он се залагао за природни развој детета и заговарао активан однос према природи, али и активан однос природе на формирање целовите дечје личности.

Јохан Хајнрих Песталоци (Johann Heinrich Pestalozzi), као и Коменски залагао се за принцип очигледности и за целовитост у настави. Придавао је велики значај боравку у природи, те је тако његова настава прерасла у шетње у природи, у извођење екскурзија које су трајале и по неколико недеља. Овакву врсту наставе Песталоци је успешно изводио захваљујући доброј припреми (избору садржаја, наставних средстава и материјала, упознавање ученика), што је и данас добра основа и темељ за успешно реализовање амбијенталне наставе.

Велики значај у развоју амбијенталног приступа у настави, нарочито везано за структуру часа, имао је Ј. Хербарт (Johann Friedrich Herbart). Радећи као приватни учитељ у Берну залагао је се за повезивање наставних садржаја, за интеграцију која је данас у реализацију амбијенталне наставе веома присутна и у великој мери заступљена (Вилотијевић, 2000).

У настојањима да се превазиђу недастаци старе, традиционалне школе јавља се читава плејада педагога, дидактичара и практичара који су настојали да изнађу решење у недостацима разредно-предметно-часовног система наставе. Тако настају бројни педагошки правци међу којима неоспорно место припада њиховим представницима Џону Дјуџију, Марији Монтесори и другима. Дјуџи истиче значај васпитања и боравка деце у природи које ће бити засновано на сопственим учениковим активности и њиховим интересовањима. У вези са тим он каже да,, учење у школи треба да буде у сталној вези са животом“ (Дјуџи, 1934: 582), те, да се интересовања ученика могу задовољити радом у непосредној околини, радом на пројектима или наменским истраживањима у природи. Као најзначајнији представник „нове школе”, указивао је на недостатке старе школе, на њену ригидност, неповезаност са животом, заснованост на књишком знању и пасивном преношењу знања, објекатској позицији ученика и слушање наставника као једине активности. Марија Монтесори (Maria Tecla Montessori), такође је критичар „старе школе“ којој у највећој мери замера сиромаштво и сувопарност наставног програма. У капиталном

делу, „Упијакући ум”, о учењу деце ауторка каже „није посао нас-одраслих да поучавамо него да помажемо дечјем уму да изврши свој задатак: да се развије. Било би дивно када бисмо успели да својом подршком, интелигентним односом према детету и разумевањем његових виталних потреба- продужимо период у којем његов ум поседује моћ упијања” (Монтесори, 2013: 64). У идејама Марије Монесори заступа се велика дечија слобода и природност.

Појам амбијенталне наставе

Амбијентална настава је врста настава која се у наставној пракси и литератури среће под бројним синонимима. Владимир Пољак наводи различите називе под којима је ова врста наставе у прошлости заживела, а у зависности од места где се изводила. Тако, наводи он, постоји „школа у природи, шумска школа, школа на сунцу, пољска школа, ладањски одгојни домови, производна школа и друго” (Poljak, 1980: 168).

Велика разноликост у називу појма ове врсте наставе заснована је на обиму, врстама и циљевима амбијенталне наставе, а зависи од полазних основа самих аутора, концепције образовања и васпитања, географско-демографских, социолошко-културолошких, еколошких потенцијала за извођење наставе, образовне политике и другог. Најчешће се користе дефиниције у којима је јасно наглашено место извођења наставног процеса. У вези са тим, Павао Скок, користи термин изванучионичка настава који има велику ширину и која обухвата више врста ове наставе те због тога, због изостављеног конкретног назива места извођења наставе каже да је изва учионичка настава „специфично осмишљен и организиран процес учења и поучавања који се остварује изван школе” (Скок 2002:20).

У малој енциклопедији Просвете, амбијентална настава се одређује према корену латинске речи са значењем амбијента, и сходно томе се дефинише као „околина која врши утицај” (Мала енциклопедија Просвете, 1959: 39), док се у Речнику српског језика одређује као „средина у којој неко живи и ради” (Речник српског језика, 2011).

У наставном програму за трећи разред основне школе наводи се да амбијентално учење омогућује наједекватнији простор за упознавање околине, те да променљивост амбијента доприноси сагледавању исте ствари из различитих углова. Разноврсност облика амбијенталног учења оствареног у виду шетње, излета, екскурзије, наставе у природи или сличних облика наставе на отвореном простору тј. природи, допринеће формирању целовитијег погледа ученика „у различитим околностима и појавним формама”. *Наставни програм за трећи разред основног образовања и васпитања. ИДФ.*

Павао Скок у делу Изванучионичка настава, разматра ову врсту наставе и наводи да упркос постојања великих термиолошких разлика у називу, као и у вези облика ове наставе, наводи да се наставне посете, настава у природи, излети, екскурзије, зимовања, летовања, теренска настава и други организациони облици могу сврстсти под једним појмом, а то је изванучионичка настава (Скок, 2002).

Велики значај и допринос у изучавању амбијенталне наставе дао је и Иван Де Зан. Бавећи се овом темом, те, проучавајући њене врсте или облике наводи да „сву наставу устројену изван учионице можемо назвати изванучионичком наставом без обзира на мјесто и вријеме трајања. У склопу изванучионичке наставе можемо разликовати посјет, излет, екскурзију, и школу у природи” (Иван Де Зан, 2005: 325). Исти аутор проучавањем ове теме додаје „Изванучионичка настава у природи и друштву настава је изван учионице, примјерице у школском врту, парку, производном погону, на травњаку, водотоку, мору, и другдје гдје се наставно средство усваја на изворној стварности. За ученике/ученице почетних разреда основне школе посебно су важне екскурзије које се изводе више пута тијekom године у одређене животне заједнице шуме, ливаде, баре, море у којима се спознају животне појаве у разна годишња доба” (Иван Де Зан, 2005: 336).

Утицај амбијенталне наставе у функцију очувања здравља деце и ученика

О позитивном утицају отвореног простора, извођења амбијенталне наставе у природи, говори су бројни аутори. За потребе овог рада, осврнућемо се на неке релевантне ставове и мишљења. Тако, према мишљењу и доказу аутора Ингуини Фјортофт (Ingunn Fjortoft i Sageile Jostein) дошли су до сазнања да деца која више времена проводе у природи, уз игру, показују бољу координацију, равнотежу, и показују више моторичке способности. Поред тога, ова деца су и мање болеснија од друге деце (Фјотфорт и Сагеине, 2000). Тејлора, Куа и Саливана (Taylor Faber Andrea, Kuo, E. Frances, Sullivan, C. William) сматрају да деца која су имала симптоме мањка пажње, а при томе су више времена проводила напољу, била су у бољој могућности да се концентришу у раду (Тејлор и сар., 2001). Боравак на отвореном простору у великој мери утиче на смањење стреса. Уколико деца више времена проведу напољу биће подложна мањем стресу, а то ће се одразити и на ментално здравље и на већи квалитет знања јер ће ученици лакше доживљавати наставу и обавезе које су пред њима Велс и Еванс (Wells i Evans, 2003). Заговарајући позитивност боравка деце што дуже ван учионице, с нагласком на отворени простор Вилиамсон (Williamson) је отишла корак даље. Дајући кратко упутство у којима износи могућности за извођење наставе и боравка деце у природи, и то за све наставне предмете, при том, ауторка износи позитивност реализовање овакве врсте наставе која се резултирала у већој ангажованости деце у раду (Вилиамсон, 2000). Проучавајући дело Марије Монтесори Кране је дошао до закључка да природа помаже деци и ученицима у више праваца: у расту, у стимулисању дечје моћи посматрања неопходне за успех у настави, доприносу развоју креативности код ученика (Crane, 1997, 2001). Код нас су се амбијенталном наставом и боравком деце у природи бавили бројни аутори и потврдили њен значај за здравље деце и унапређење наставе. Тако, Станисављевић и Петровић као позитивности боравка ученика на отвореном наводе активности ученика у непосредном животном окружењу и у интеракцији са њом крој разноврсне стратегије учења с акцентом на истраживачке и пројектне активности. Овакав положај ученика у настави резултира повећању комуникације међу самим ученицима, те, између ученика и учитеља,

доприноси развоју и повећању креативности, критичког мишљења и стварања пријатне, подстицајне атмосфере за рад (Анђелковић, Петровић, 2014).

Предности и недостаци амбијенталне наставе

Поред бројних предности које амбијентална настава има, свакако да она није идеалан наставни модел. Као и код других врста наставе и ко ње су видне бројни недостаци и тешкоће који се најчешће јављају у самом организовању наставе и реализовању исте у одређеним амбијентима. Када је реч о тешкоћама у процесу организовања наставе ту се издвајају седећи проблеми у смислу безбедности извођења наставе, потом, временске ограничености (распоред часова), сарадње са локалном заједницом када је то потребно. У недостатке и тешкиће у реализацији ове наставе додајемо материјални, технички фактор при чему се мисли на доступност и снабдевеност опреме, доступност жељеног амбијента, материјални фактор који је у неким приликама неопходан. Као недостатак амбијенталне наставе наводимо и нестручност наставника у планирању овакве врсте наставе у за коју је потребно уложити много више труда и умења. Таква веома сложен задатак захтева од наставника развијене организационе способности. Припремање адекватне припреме која ће испунити постављене циљеве подразумева веома дуг период њене израде, и један је од важнијих фактора који условљавају одустајање од ове врсте наставе. Даље, у недостатке можемо навести и интердисциплинарност која је одредница ове врсте наставе и самим тим подразумева сарадњу и рад са другим колегама. Међутим, различита схватање појединих наставних предмета и њихово вредновање од страна наставника, различита виђења циљева и задатака која треба остварити, немогућност проналажења интегративних веза, врло често је тешкоћа за реализацију наставе. Одабир задатака, стратегија учења које ће најбоље да искористе могућности амбијента као места и предмета проучавања представља велики изазов и тешкоће за наставнике.

ЗАКЉУЧАК

Циљ овог рада је да се укаже на позитива утицај боравка у природи, на здравље ученика, као и да се укаже на могућности унапређења наставе амбијенталним наставним приступом. Теоријском анализом одређених, релевантних запажања и разматрања о овој теми, истраживањем различитих студија, сасвим поуздано се уочава предност ове врсте наставе у односу на наставу реализовану у учионици. Ту се као битне позитивности истичу боравак у здравој средини, пријатна и позитивна социјална клима у разреду, активна субјекатска позиција ученика, стицање знања које се одвија у аутентичном амбијенту где се примењују другачије наставне стратегије, и где је примењен мултидисциплинарни приступ у стицању знања. Све то свакако ће, у већој мери развити мотивацију која је „један од главних психолошких покретача” (Петрић, 2018: 281) како код одраслих људи, тако и ученика за овакав и уопште узев, наставни рад.

Треба рећи, када је реч о овој врсти наставе да у нашој земљи, у основним школама, су рађена врло скромна истраживања иако су њихови резултати показали бројне предности ове наставе у односу на учионичку наставу као и да је сасвим могуће реализовати је. Разлози због који ова настава није у већој мери заступљена у школама су бројни, а као најважнији разлог међу већ раније поменутих недостацима и тешкоћама јесте дидактичко-методичка оспособљеност наставника која се свакако захваљујући бројним семинарима могу превазићи.

Литература

1. Anđelković, S i Stanisavljević-Petrović, Z. (2014): Ambijentalna nastava u funkciji unapređivanja nastavnog procesa, *Zbornik IPA, Beograd*, (3)169-179.
2. Wells, N. M., Evans, Gary, W. (2003): Nearby Nature, *Environment and Behavior*, 35(3/2003), str. 311–330.
3. Williamson, B. (2000): 8. Lessons For Teaching Outside the Classroom, *Everfi*, <https://everfi.com/blog/k-12/lessons-for-teaching-outside-the-classroom/> преузето, 9. 12. 2020.
4. Вилотијевић, М. (2000): *Дигакѝика 1*, Научна књига, Београд: Учитељски факултет.
5. De Zan. I. (2005): *Metodika nastave prirode i društva*, Zagreb: Školska knjiga.
6. Дјуѝи, Ц. (1934): *Пегаѝоѝика и демократиѝија*, Београд: Геца Кон.
7. Crain, W.(1997): How Nature Helps Children Develop, *Eric*, 9(2) str. 4 – 43. <https://eric.ed.gov/?id=EJ546345>, преузето 9. 12. 2020.
8. Коменски, Ј. А. (1932): *Светѝ у сликама*, Београд: ЗУНС.
9. Мала енциклопедија Просвета, 1959, Београд: Просвета.
10. Montesori, M. (2013): *Упијаѝици ум*, Београд: Miba books: DN centar.
11. Песталоци, Ј. Х. (1946): *Како Герѝурѝа учи своѝу деѝу*, Београд: Просвета.
12. Петрић, М. (2018): Како утицати на мотивациѝу ученика у основним школама. У: Даница Радуновић Столић (ур), Зборник радова са тринаесте конференције *Васѝиѝиач у 21. Веку*, број 16. Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија, стр. 281-288.
13. *Правилник о насѝавном ѝлану и ѝроѝраму за 3. разред. (2005): Сл. Гласник, Просветѝни ѝласник Р Срѝије. Беоѝрад: Службени ѝласник РС.*
14. Речник српскога језика, 2911, Матица Српска, Нови Сад
15. Ruso, Ź. Ź. (1989): *Emil ili o vaspitanju*, Estetika- Valjevo- Beograd.
16. Skok, P. (2002): *Izvanѝionѝiчка nastava*, Zagreb: Pedagoški servis Lučko.
17. Fjortoft, I. Sageie, J. (2001): The natural environment as a playground for children Landscape description and analyses of a natural plyscape, *Landscape and Urban Planning*, 48, str. 83 – 97.
18. Faber, Taylor A., Kuo, E. F., Sullivan, C.W. (2001): Coping vith ADD: The suprising Connection to Green Play Settings, *Environment And Behavior* 33, (1/2001), str. 54 – 77. <http://willsull.net/resources/Sullivan-papers/TaylorKuoSullivan2001.pdf>,

Gordana Glišović
Elementary school “Dimitrije Tucovic”, Kraljevo
Milica Petrić
Elementary school “Jovan Jovanovic Zmaj”, Obrenovac

OUTDOOR TEACHING TO PROMOTE AND IMPROVE
HEALTH AND STUDENTS' ACHIEVEMENTS AT SCHOOL

Summary: This paper discusses the impact that an open space and outdoor teaching make on the students' health preservation and on the improvement of the learning process with the primary school students (aged 7 to 11). The aim of this paper is to use the theoretical analysis of the outdoor education and environmental learning to suggest a possible positive influence on children's health and a possible improvement of the teaching process. Having that as a starting point, this paper aims to show how the kindergarten and primary school children perceive the open air education and the time they spend outdoors, if it motivates them, if it helps easier and meaningful learning, if it makes the learning process more dynamic, more attractive and more desirable. Our presumptions have been based on the pedagogues' and didacticians' attitudes about such learning. These professionals have supported and promoted the outdoor education since a long time ago, and therefore developed numerous didactic principles that are now being utilized and implemented. This paper has a theoretical character and thus it focuses on reviewing the benefits of outdoor activities and education to students' health and welfare, to improve teaching effectiveness and learning process and outcomes. Our research has been based on the applied theoretical and descriptive methods. The results of the research we have come to show that the time the students spend outdoors may have a significant, incentive and stimulating impact on their health and their motivation to learn.

Key words: outdoor teaching and learning, health, students, knowledge.

Раг је њримљен 14. 11. 2020. њодине, а рецензиран 22. 11. 2020. њодине